
Dwudziesty pierwszy sezon badań na stanowisku nr 15 w Masłomęczu, pow. Hrubieszów

Archeologia Polski Środkowowschodniej 6, 107-117

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MONIKA GŁADYSZ, MARCIN JUŚCIŃSKI, ANDRZEJ KOKOWSKI, BARBARA NIEZABITOWSKA

DWUDZIESTY PIERWSZY SEZON BADAŃ NA STANOWISKU NR 15 W MASŁOMĘCZU, POW. HRUBIESZÓW

Głównym celem kontynuowanych w 2000 roku badań wykopaliskowych na stanowisku nr 15 w Masłomęczu, było: eksploracja obiektów zlokalizowanych w poprzednim sezonie (groby nr 512-515), uchwycenie północno-wschodniej i wschodniej granicy cmentarzyska oraz dalsze poszukiwania w rejonie związanym z domniemanym oczkiem wodnym (A. Kokowski 1999, s. 133; M. Gładysz, A. Kokowski 2000, s. 109).

Realizacja przedstawionych zadań była znacznie utrudniona ze względu na niesprzyjające warunki atmosferyczne, głównie długotrwałe deszcze. Ogółem zdołano jednak przeprowadzić badania na powierzchni około 281,25 m². Ubiegłoroczny wykop nr 61 poszerzono w kierunku południowo-zachodnim i południowym, wyznaczając nowy wykop nr 63 o wymiarach 7,0 x 10,5 m oraz przystający do niego dłuższym bokiem od strony S wykop nr 64 (2,5 x 10,5 m). W kierunku wschodnim rozpoznana przestrzeń przesunięto na długości 27,5 m o kolejne 5 m (wykopy nr 62 i 65).

Eksploracja prowadzona była w obrębie 20 obiektów. W przypadku trzech z nich była to kontynuacja badań (groby 308, 440 i 512). Oprócz zlokalizowanych w roku ubiegłym odkryto w sumie 13 nowych grobów, co pozwala ustalić liczbę wszystkich zadokumentowanych na cmentarzysku na 529. Badania zakończono w obrębie 19 obiektów.

Zgodnie z dotychczasowymi wynikami badań potwierdzono w nowych wykopach rozplanowanie cmentarzyska na planie regularnego rombu. Największe zagęszczenie grobów miało w tym roku miejsce w środkowej i południowo-zachodniej partii badanego obszaru. Jednocześnie w części centralnej odległość najbardziej na wschód wysuniętego grobu od wschodniej krawędzi otworzonego wykopu wynosiła około 3,0 m, co raczej na pewno oznacza krawędź cmentarzyska. Także w północnej partii penetrowanej przestrzeni nie odkryto już żadnych obiektów. Jednocześnie w trakcie badań w tym rejonie powrócił problem „oczka wodnego”, którego ślady obserwowano na powierzchni jak i na profilu wykopu.

Kwestia zasięgu stanowiska, nie została rozwiązana jedynie w części południowo-wschodniej, gdzie pojedyncze obiekty były rozrzucone na całej badanej przestrzeni. Stąd konieczność rozpoznania tej partii cmentarzyska – dalej w kierunku wschodnim.

Badane w omawianym sezonie groby, są stosunkowo płytkie, mierzyły około 1,0-0,3 m głębokości. Poziom szkieletów w grobach 517 i 518 znajdował się bezpośrednio pod oraniną. Interesujące jest, że znaczna część tegorocznych obiektów znajdowała się w jednej linii. Groby te naruszając

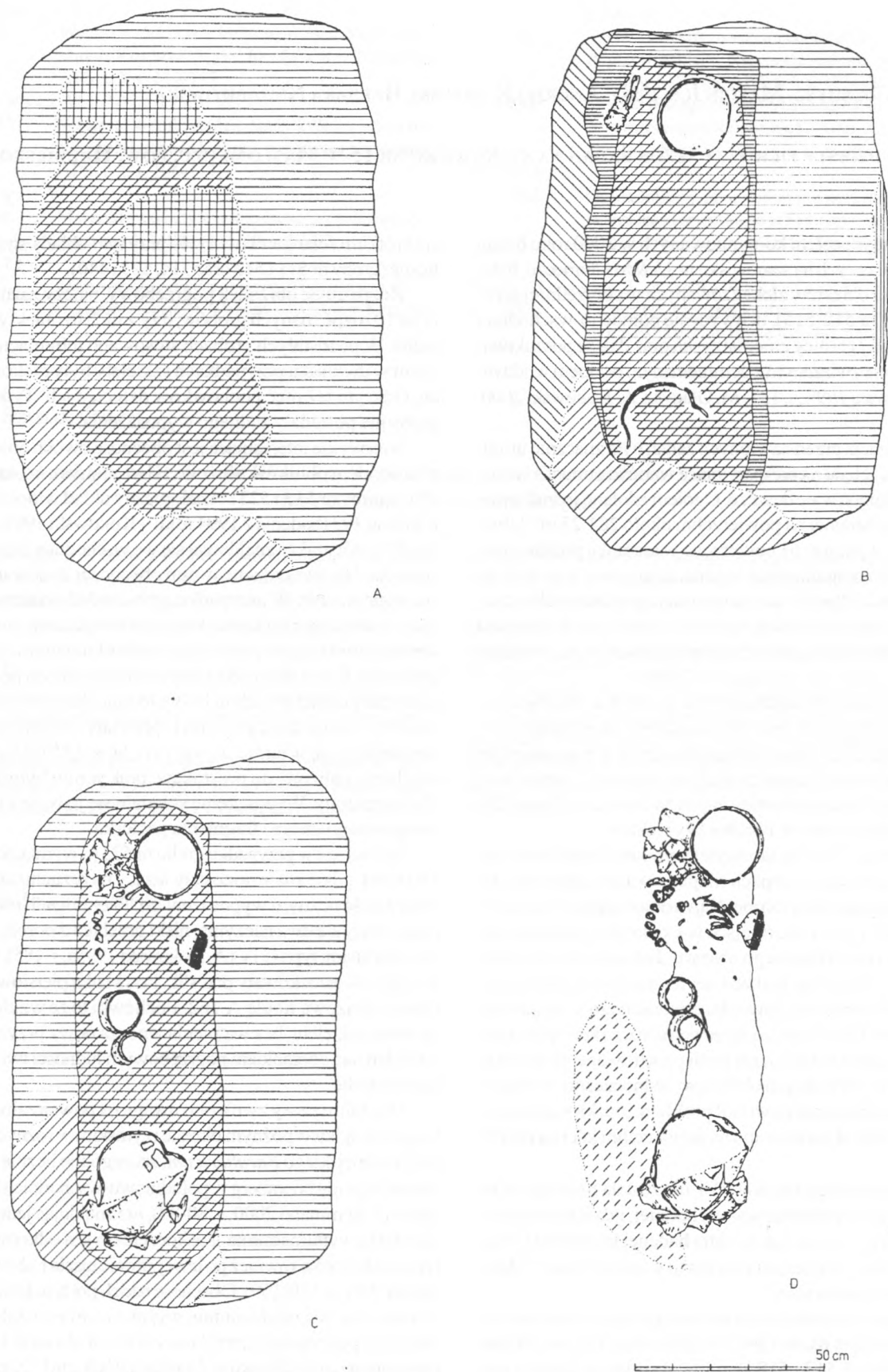
się krótkimi ściankami tworzyły przy tym układy stratygraficzne (groby nr 511 i 512 oraz 514, 523 i 440).

Rozpatrując obrządek pogrzebowy, należy zaznaczyć, iż na 19 rozpoznanych grobów, trzy z nich to obiekty całopalne. W pozostałych grobach stosowano inhumację, przy czym w dwunastu przypadkach szkielety były niekompletne. Odkryto też pięć pochówków dziecięcych. Tylko trzy groby nie posiadały żadnego wyposażenia.

Niezwykle interesująca jest obecność dwóch obiektów, w których osobników ułożono odwróconych – „na brzuchu” (groby nr 513 i 523). Analogiczny układ widoczny był w grobie 397 (badania z 1994 roku – Kokowski 1995c, s. 93 ryc. 61), który także znajdował się we wschodniej części stanowiska. Nie stwierdzono w nim obecności śladów trumny ani wyposażenia. W przypadku grobu nr 513 odstonięto jedynie dolną część szkieletu, który był odwrócony, co ciekawe znajdował się on przy samej zachodniej granicy jamy grobowej. Kości stóp i podudzia w odniesieniu do poziomu pozostałej części szkieletu były ułożone dużo wyżej. Wychodziły one poza zarys grobu i sprawiały wrażenie, jakby nie mieściły się w jamie. Jej zarys (1,60 x 0,45 m) był dość regularny, zbliżony do prostokąta, brak w nim było jednak śladów trumny. Wyposażenie składało się jedynie z grudki przepalonego srebra i fragmentu paciorka.

Inaczej jest w przypadku grobu nr 523 (o wymiarach 2,40 x 0,60 m), gdzie znaleziono cały leżący na brzuchu szkielet, wraz z dość liczny wyposażeniem. Przy nogach i stopach znajdowały się dwa naczynia, niski grzebień z poroża z brązowymi nitami typu G IV (A. Kokowski 1995a, s. 185), brązowa igła i dwustożkowy przęślik. Pod klatką piersiową znaleziono brązową fibulę A. 162. Pochówki te ze względu na ułożenie szkieletu, bez wątplenia wnoszą nowy przyczynek do badań nad obrządkiem pogrzebowym ludności tworzącej tę nekropolię.

Ostatnimi czasy zwrócono uwagę na powtarzalność takiego obrządku w późnym okresie rzymskim w różnych strefach europejskiego *Barbaricum*, szczególnie licznie zaś na obszarze grupy Niemberg w południowo-wschodnich Niemczech (J. Bemmman 2000, s. 80-87), nie znajdując jednak dla tego faktu wytłumaczenia. Zaskoczeniem jest odkrycie tego typu pochówków również po lewej stronie ujścia Łaby (M. D. Schön 1999, s. 150-159). Obecność takich pochówków zanotowano również na absolutnie wyjątkowym ze względu na obrządek pogrzebowy, znajdującym się na obszarze kultury przeworskiej cmentarzysku w Żemikach Wielkich (L. Zotz 1935, s. 113 nr 11; 115 nr 30, 44, 46; M. Mączyńska 1993, s. 264, 268, 270). Pochówki takie rejestrowano również na obszarze sąsied-

Ryc. 1. Masłomęcz, stan 15, grób nr 527 w jego stropie (a), na poziomie pojawienia się trumny (b), na poziomie odsłonięcia naczyń (c) i w spagu (d).

dującej z grupą masłomęcką kultury czerniachowskiej (E. A. Symonovič, N. M. Kravčenko 1983, s. 27 tabl. X; G. F. Nikitina 1985, s. 158). Stwarza to interesujący problem rozprzestrzeniania się takiego zwyczaju, mogący mieć związek z migracjami w późnym okresie rzymskim grup gockich na zachód.

Dla badań form obrządku pogrzebowego istotny wydaje się także przypadek grobu dziecięcego nr 522, w którym zarejestrowano obecność bardzo dobrze zachowanego utlenionego drewna, stanowiącego pozostałość sporej gałęzi włożonej do obiektu. Fakt ten wiąże się z obserwowanym już wcześniej specyficznym zwyczajem wkładania fragmentów gałęzi drzew do grobów dzieci (A. Kokowski 1998, s. 127; A. Kokowski 1999b, s. 100 ryc. 125).

Innym ciekawym obiektem badanym w tym sezonie był grób 515, gdzie bardzo dobrze zachowały się regularne ślady trumny z desek, o wymiarach 2,4 x 0,40 m. W jej obrębie odsłonięto dolną część szkieletu z pasem biodrowym oraz czaszką. Kości klatki piersiowej zostały przemieszane i częściowo wyniesione w górę, co należy wiązać z czytelnym w tym rejonie wkopem. Przy głowie osobnika stały dwa naczynia: misa grupy XaA Schindlera/Wołągiewicza (R. Wołągiewicz 1993) i ornamentowana waza grupy VIB Schindlera/Wołągiewicza. Wyposażenie stanowiła także brązowa sprzączka owalna o trójkątnym przekroju, zbliżona do typu ML-H11 (R. Madyda-Legutko 1986, s. 63) oraz mały, niski ornamentowany grzebień typu G. IV (A. Kokowski 1995a, s. 185).

Warto zwrócić uwagę, że w przypadku badanych grobów tylko w siedmiu nie było pozostałości trumny, a ich wyposażenie było bardzo ubogie. Wydaje się, że nawiązują one do wcześniej zaobserwowanej prawidłowości, według której we wschodniej części cmentarzyska znajdowała się przeważająca liczba ubogich w wyposażenie i stosunkowo płytkich grobów (A. Kokowski 1995b, s. 19).

W trakcie ostatnich badań odkryto także obiekty, w których znajdowano zasobniejsze zespoły, również z elementami wykonanymi ze srebra¹. Przykładem mogą być zabytki z obiektu 440, w którym odsłonięto tylko dolną część szkieletu, kości prawej ręki oraz kości przedramienia lewej. Wyposażenie składało się z dwóch glinianych dzbanków, misy, dwóch tordowanych zatyczek: żelaznej i brązowej, szklanego paciorka kubooktaedrycznego o barwie fioletowej ze srebrną folią typu P.7 (A. Kokowski 1995a, s. 186), przeszlika dwustozkowatego o wklęsłych biegunach i znalezionej w stropie

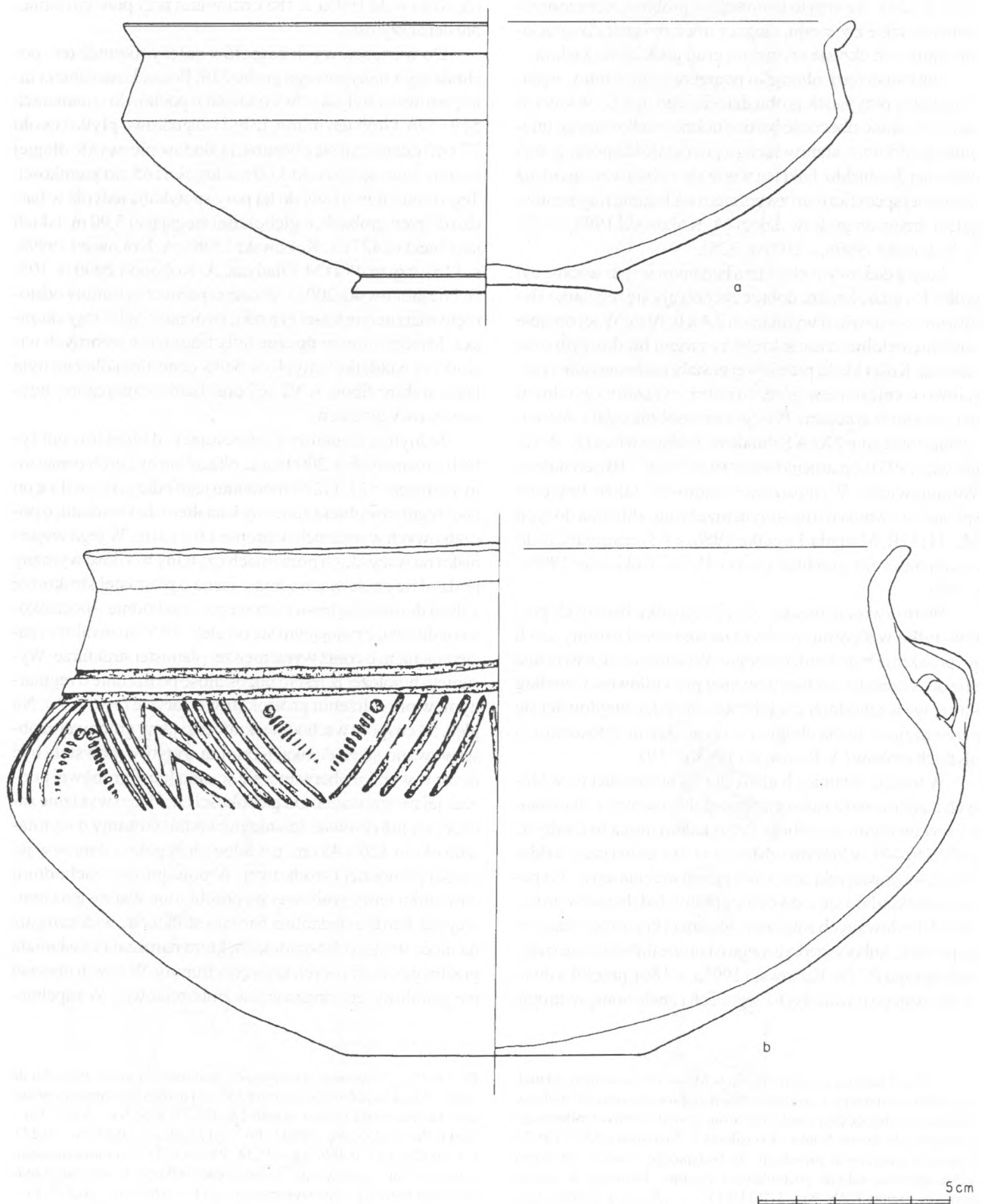
wypełniska grobu fibuli. W rejonie nóg szkieletu leżał grzebień z poroża z brązowymi, rurkowatymi nitami typu G.2 (A. Kokowski 1995a, s. 185), natomiast przy prawym ramieniu denar rzymski.

Do wartościowych zespołów należy również ten, pochodzący z nietypowego grobu 519. Początkowo obiekt interpretowany był jako dwa oddzielne pochówki o numerach 519 i 526. Grób ten mimo, iż był stosunkowo płytki (około 77 cm) odznaczał się obecnością śladów niezwykle długiej trumny, mierzącej około 3,60 m długości i 45 cm szerokości. Tego typu trumny były do tej pory spotykane jedynie w bardzo dużych grobach, o głębokości sięgającej 3,00 m, takich jak obiekt nr 427 (A. Kokowski 1998b; A. Kokowski 1999b, s. 115), czy nr 474 (M. Gładysz, A. Kokowski 2000, s. 105; B. Niezabitowska 2001). W części północnej trumny odsłonięto rozrzucone kości czaszki, tworzące jakby trzy skupiska. Między nimi widoczne były fragmenty srebrnych wisiorów wiaderkowatych, w partii centralnej obecna była także srebrna fibula A. VI.162 oraz bardzo zniszczony, trzywarstwowy grzebień.

Jednym z najbardziej interesujących obiektów odkrytych i zbadanych w 2000 roku, okazał się być grób oznaczony numerem 527. Już od momentu jego odkrycia jawił się on jako regularny obiekt zbliżony kształtem do kwadratu, o początkowych wymiarach w stropie 1,6 x 1,0 m. W jego wypełnisku na wszystkich poziomach czytelny był dość wyraźny podział na część wschodnią – jasną o plamistej strukturze z dużą domieszką lessu calcowego, i zachodnią – początkowo jednolitą, z rysującym się od głęb. 46,5 cm owalnym zaciemnieniem o coraz wyraźniejszej plamistej strukturze. Wsunięto hipotezę, iż jest to pozostałość po trumnie o regularnym, w przybliżeniu prostokątnym zarysie (ryc. 1: A). Na głęb. 54 cm przy wschodniej krawędzi jamy grobowej zaobserwowano także cienką, jednolitą warstwę, powstałą być może w wyniku oberwania się ścianki jamy grobowej podczas jej zasypywania. Od głębokości ok. 79 cm wyraźnie zaczęły się już rysować ścianki niewielkiej trumny o wymiarach około 120 x 45 cm, czytelne szczególnie dobrze w jej części północnej i środkowej. W południowo-zachodnim narożniku jamy grobowej wyodrębniono warstwę o ciemniejszej, bardziej jednolitej barwie i strukturze, widoczną już na nieco wyższych poziomach, która naruszała i zasłaniała przebieg południowych krawędzi trumny. W chwili obecnej nie potrafimy jej jednoznacznie zinterpretować. W zapelnie-

¹ Zespół badający cmentarzysko w Masłomęczu realizuje aktualnie projekt zmierzający do identyfikacji stopów jubilerskich z obszaru grupy masłomęckiej, dzięki finansom grantu interdyscyplinarnego Prorektora do Spraw Nauki i Kontaktów z Zagranicą UMCS (Nr 5), będącego paralelnym projektem do badającego również od strony technologicznej zabytki pochodzące z Krymu i Kaukazu, w ramach projektu grantu KBN Nr.: 1H01H01319 – „Krym i Kaukaz jako strefa kontaktów kultury Gotów i Sarmatów”. Badania przedmiotów z poprzedniego sezonu pozwoliły m. innymi na interesujące porównanie: fibula „skandynewska” z grobu 477 zbudowana była ze stopu o charakterystyce [Al. – 0,191; Si – 0,530; P – 3,026; Fe – 0,273; Ni – 0,358; Cu – 3,62; Zn – 1,242; Ag – 86,53; Su – 1,629; Au – 0,283;

Pb – 0,772]. Natomiast „identyczne” wydawałoby się w stosunku do siebie okucia końców pasa z grobu 553, dla dwóch egzemplarzy posiadały bardzo bliski odczyt składu [A: Fe – 0,135; Ni – 0,142; Cu – 0,644; Pd – 0,255; Ag – 97,33; Pb – 0,135; B: Fe – 0,27; Ni – 0,277; Cu – 0,423; Pd – 0,466; Ag – 97,14; Pb – 0,113] – co może oznaczać „ten sam stop”, praktycznie czyste srebro. Okucie C wykonane było ze srebra bardziej zanieczyszczonego [Al. – 0,023; Cr – 0,527; Fe – 0,508; Ni – 0,477; Cu – 2,276; Zn – 0,124; Nb – 0,122; Mo – 0,23; Pd – 0,96; Ag – 92,63; Au – 0,10; Pb – 0,422; Bi – 0,103]. Stwarza to istotny problem badania funkcjonowania „warsztatu” jubilerskiego, który wskazywałby na raczej przypadkowy dobór surowca, lub nie przestrzeganie zasady czystości tugiłków.

Ryc. 2. Masłomęcz, stan. 15, grób 527: naczynie wykonane na kole (a) i lepienie ręcznie (b).

niu trumny pojawiły się także pierwsze elementy wyposażenia grobowego: misa w jej części północnej i połowa dużego naczynia w części południowej, a także pojedyncze kości czaszki, na które natrafiono tuż obok misy (ryc. 1: B). W trakcie dalszej eksploracji na głębokości 81,5-85,5 cm odsłonięto w części północnej trumny słabo zachowane, nieliczne kości szkieletu młodego osobnika (głównie drobne żebra i fragmenty czaszki); dziewięć różnych kamińskich ozdób w jednej linii wzdłuż północno-zachodniej krawędzi trumny; dwa brązowe wisiorki parasolkowate, brązową fibulę, grzebień z poroża z brązowymi nitami i wyodrębnionym prostokątnym uchwytem, cztery paciorki bursztynowe – w części północnej, wśród kości szkieletu, oraz nieco poniżej – dwa małe, lekko przechylone naczynia (kubek i czarzę), a także dalsze fragmenty rozbitej dużej wazy w części południowej (ryc. 1: C-D). Podczas zdejmowania pozostałości szkieletu pod kośćmi zeber, obok miejsca znalezienia wisiorków parasolkowatych i paciorków bursztynowych, natrafiono na trzy dalsze, małe, szklane paciorki. Być może razem z wymienionymi powyżej zabytkami tworzyły one rodzaj kolii, podtrzymywanej przez znaną opodal fibulę. Pod grzebieniem znaleziono ponadto miedzianą igłę.

Godnym uwagi jest fakt złożenia do grobu tak młodego osobnika, aż tylu darów grobowych, co stanowi istotną regułę na cmentarzyskach grupy masłomęckiej. Podsumowując, na wyposażenie grobu 527 składają się:

- misa wykonana na kole garncarskim grupy D2 Kokowskiego (1995a, s. 17), o wymiarach: średnica wylewu – 19 cm; brzuśca – 19 cm; dna – 7 cm; wysokość – 7 cm (ryc. 2: a),

- miseczka lepiąca ręcznie grupy XIVA Schindlera/Wołągiewicza, o średnica: wylewu – 9,6 cm; brzuśca – 10,2 cm; dna – 4 cm; wysokości – 6,3 cm. Pod krawędzią wylewu znajduje się niewielkie uszko. Naczynie to cechuje ponadto, nie występujący dotąd na ceramice z tego cmentarzyska, charakterystyczny ornament: największą wydatkość brzuśca podkreśla cienka ryta linia. Powyżej niej znajduje się ornament w postaci kombinacji niewielkich „podwójnych” kółek o różnych średnicach (jedno wpisane w drugie), umieszczonych pomiędzy załomami rytej zygzakowatej linii, odgraniczonej od góry cienką, niewyraźną kreską. Od dna naczynia odchodzą ponadto również ryte, słabo czytelne linie rozłożone bez wyraźnej reguły i sięgające do linii na największej wydatkość brzuśca. Wydawać by się mogło, iż ornament ten wykonany został ręką niezbyt wprawnego garncarza bądź po prostu dziecka (ryc. 3: c),

- lepiąca ręcznie czarę grupy XVIII C Schindlera/Wołągiewicza – będąca jak dotąd poprzez szczególną formę i sposób zdobienia najpewniejszym wyróżnikiem masłomęckiego stylu ceramicznego (A. Kokowski 2001), o średnicach: wylewu – 7,5 cm; brzuśca – 9 cm; dna – 1,5 cm; wysokość – 6,3 cm. Powyżej załomu brzuśca znajdują się trzy płytkie rowki podkreślające przejście brzuśca w szyjkę; od wklęsłego dna promieniście odchodzi zaś sześć potrójnych zgrupowań rowków, po jednym szerszym i dwóch wąskich po jego bokach. Pomiędzy ich grupami rozlokowany jest ornament choinko-

wo odcisniętych sprężynek fibul. Niestety, naczynie to jest w znacznym stopniu uszkodzone (ryc. 3: a),

- waza grupy VIB Schindlera/Wołągiewicza, o średnica: wylewu – 21,5 cm; brzuśca – 25 cm; dna – 7,7 cm; wysokość – 13 cm. Powyżej największej wydatkość brzuśca znajduje się małe kolankowate uszko. Przejście brzuśca w szyjkę naczynia podkreślone jest dwoma dookólnymi żłobkami. Poniżej nich, na największej wydatkość brzuśca rozmieszczony jest ornament w postaci powtarzającego się motywu ukośnych, krótkich rowków i dwóch ukośnie odcisniętych sprężynek fibuli pomiędzy nimi (ryc. 2: b),

- częściowo uszkodzony grzebień z poroża z brązowymi nitami i z wyodrębnionym prostokątnym uchwytem (wariant I grupy wg Thomas lub G4 Kokowskiego). Wymiary: największa szerokość – 10 cm; wysokość – 7 cm; wymiary uchwyty – 1,7 x 0,7 cm (ryc. 3: b),

- brązowa fibula typu A. 162 (ZM-200 wg Kokowskiego), długość 5,2 cm (ryc. 4: g),

- dwa brązowe wisiorki parasolkowate o wysokości 3,5 i 3,2 cm (ryc. 4: e-f),

- jeden toczony, dwa krążkowe i jeden soczewkowy paciorki bursztynowe (ryc. 4: a-d),

- trzy małe paciorki szklane,

- igła ze stopu miedzi,

- dziewięć różnokolorowych kamieni: cztery granity, dwa piaskowce, jeden czysty kwarc żyłowy, jeden kwarcyt, jeden gnejs² (ryc. 4: h-p),

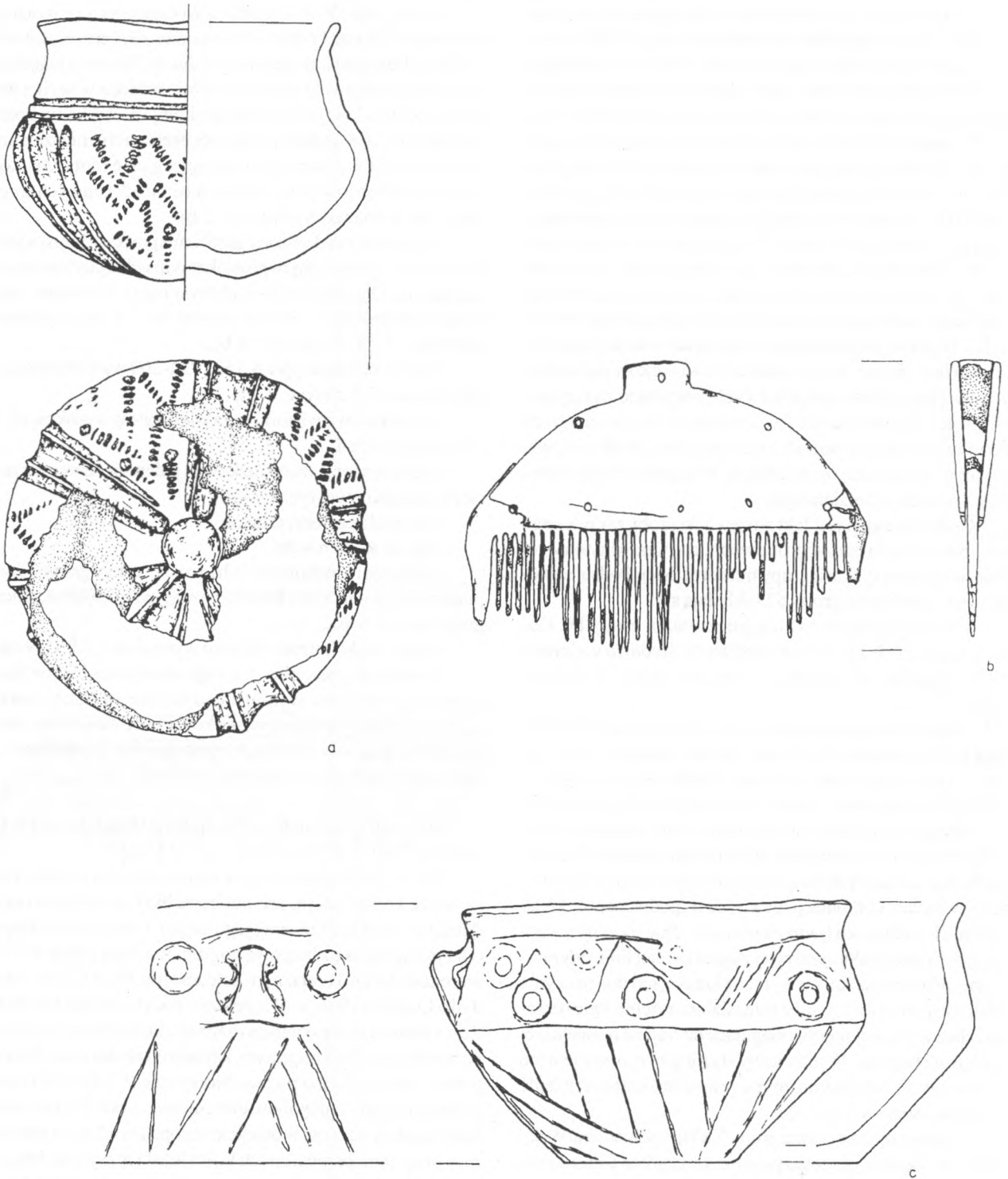
- mały, cienki fragment brązu o wymiarach – 0,9 x 0,9 cm.

Chronologię zespołu – z uwagi na obecność silnie profilowanego naczynia wykonanego na kole; opisanej czaręki w stylu masłomęckim oraz wisiorków parasolkowatych – należałoby umieścić w przedziale młodszego horyzontu fazy C₂ okresu rzymskiego (A. Kokowski 1999c, s. 722).

Istotnymi ze względu na chronologię cmentarzyska były groby nr 308 i 524.

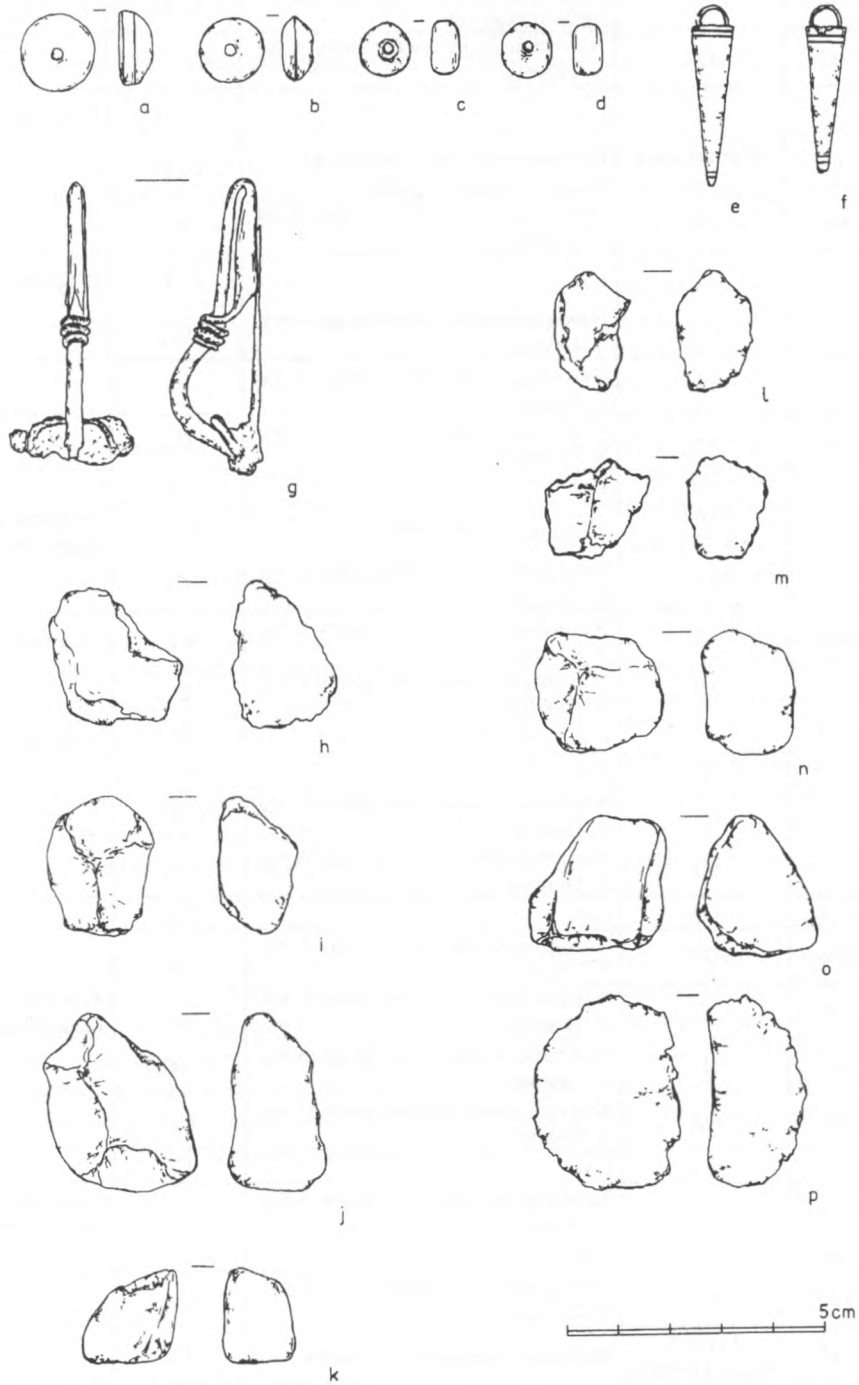
W przypadku pierwszego z wymienionych badania stanowiące kontynuację, prowadzone były w południowej, dotąd nie wyeksplorowanej jego części. Oprócz kości stopy odkryto sprzączkę z brązową pogrubioną ramą (długość 3,5, szerokość 2,8 cm) i żelaznym kolcem typu ML-H.25 (R. Madyda-Legutko 1986, s. 67), żelazny nożyk ze śladami okładzin z drewna wzmacnianego najprawdopodobniej miedzianą blachą oraz dwa fragmenty szklanych paciorków. Wspomniana sprzączka ma późną chronologię (C3/D1-D1) i potwierdza długie funkcjonowanie cmentarzyska. Późne materiały znajdują się także w obiekcie ciałopalnym 524, w którym przy skupieniu przepalonych kości leżała masywna, brązowa fibula będąca późnorzymskim wariantem grupy VI/2 Almgrena, z nałożonym na igłę kółkiem ze spiralnym (różyczkowym) splotem, podobnym do wisiorów z grobu nr 64 z Gród-

² Ekspertyza z uprzejmości dra J. Nowaka z Zakładu Geologii Instytutu Nauk o Ziemi Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej, za którą serdecznie dziękujemy.

5cm

Ryc. 3. Masłomęcz, stan. 15, grób 527: naczynia lepiące ręcznie (a, c), grzebień z poroża (b).

Ryc. 4. Masłomęcz, stan. 15, grób 527: a-d – bursztyn, e-f – „brąz”, g – brąz + żelazo, h-p – kamienie.

Tab. 1. Zestawienie grzebieni ornamentowanych z cmentarzysk grupy masłomęckiej.

Lp.	Miejscowość	Numer Grobu	Typ Grzebienia	Typ ornamentu	Chronologia	Uwagi
1	Gródek n. Bugiem	19	G1	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C _{1b}	
2	Gródek n. Bugiem	30	G6	Ornament pasmowy z brązowych nitów rurkowych	C ₃ /D ₁	
3	Gródek n. Bugiem	32	G1	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C ₁ – C ₂	
4	Gródek n. Bugiem	35	?	j. w.	C ₁ – C ₂	Fragment okładziny
5	Gródek n. Bugiem	64	Wariant typu G7	Ornament wykonany za pomocą dużych brązowych guzów	C ₃ /D ₁	
6	Gródek n. Bugiem	130	G4	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C ₂	
7	Gródek n. Bugiem	146	?	j. w.	C ₃ /D ₁	Fragment okładziny
8	Masłomęcz	49	G4	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C _{1a}	
9	Masłomęcz	59	G1	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C ₁	
10	Masłomęcz	84	G4	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C _{2b}	
11	Masłomęcz	94	G1	j. w.	C _{2a}	
12	Masłomęcz	137	Typ D wg S. Thomas	Zdobiony za pomocą tzw. oczek	B ₂ /C ₁	Zaopatr. u wierzch. kółkiem służącym do zawieszania
13	Masłomęcz	145	G4	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C ₂	
14	Masłomęcz	152	?	Nawiązuje do motywów grupy B wg S. Thomas (?)	C _{1a}	Fragment
15	Masłomęcz	212	G1	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C ₁	
16	Masłomęcz	219	?	j. w.	C ₁	Fragment
17	Masłomęcz	234	G1	j. w.	C _{1a}	
18	Masłomęcz	238	G2	Nawiązuje do motywów grupy B wg S. Thomas	C ₃ /D ₁	
19	Masłomęcz	291	G1	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C ₁	
20	Masłomęcz	294	G3	j. w.	C _{1a}	
21	Masłomęcz	296	G1	Nawiązuje do motywów grupy B wg S. Thomas	C _{1b}	
22	Masłomęcz	300	?	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C _{1a}	Stan zachowania utrudnia identyfikację typologiczną
23	Masłomęcz	303	G1	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C ₂ (C ₃)	
24	Masłomęcz	305	G4	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C _{1b}	
25	Masłomęcz	312	G2	j. w.	C ₂	
26	Masłomęcz	314	?	Nawiązuje do motywów grupy A wg S. Thomas	C _{1a}	Stan zachowania utrudnia identyfikację typologiczną
27	Masłomęcz	329	G1	j. w.	C _{2a}	
28	Masłomęcz	340	G3	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C _{1b}	
29	Masłomęcz	342	Typ B I wg S. Thomas	Zdobiony za pomocą tzw. oczek	C ₁	
30	Masłomęcz	473	Wariant typu G2 (?)	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C ₂	Posiada trójkątny uchwyt z trapezowato zakończonym wierzchołkiem
31	Masłomęcz	498	G1	j. w.	C ₁	
32	Masłomęcz	505	G4	Nawiązuje do motywów grupy B wg S. Thomas	C ₂	
33	Masłomęcz	515	G4	Nawiązuje do motywów grupy C wg S. Thomas	C ₁	

ka nad Bugiem (A. Kokowski 1993, s. 71 ryc. 56: o-z; porównaj też – K. Czarnicka 1989). Znalezione też fragmenty przepalonego, przezroczystego szkła.

Kończąc zagadnienie wyposażenia grobów, istotne wydają się omówienie jednego z jego elementów. Odkrycie w grobie 515 kolejnego grzebienia ornamentowanego stało się impulsem do zestawienia znalezisk tego typu z obszaru grupy masłomęckiej (tab. 1).

W chwili obecnej znamy 216 grzebień zachowanych w całości lub we fragmentach (w tej liczbie są też trzy przypadki znalezisk samych tylko nitów). Na zaledwie 33 egzemplarzach stwierdzono obecność zdobienia. W opisie tych ostatnich wykorzystano klasyfikację S. Thomas, wykonaną dla grzebień jednowarstwowych (S. Thomas 1960). Przy identyfikacji typologicznej grzebień trójwarstwowych posłużono się klasyfikacją A. Kokowskiego (1995, s. 15).

Ze względu na brak miejsca na opisową formę prezentacji motywów zdobniczych, zostały one pogrupowane wg schematu utworzonego przez S. Thomas (S. Thomas 1960, s. 79-83).

W kontekście wymienionych wyżej klasyfikacji, na kilka dodatkowych uwag zasługują grzebień trójwarstwowe z grobów: 64 z Gródka nad Bugiem (A. Kokowski 1993, s. 71, ryc. 56: m) oraz 473 z Masłomęcza.

Pierwszy z wymienionych grzebień reprezentuje typ III wg S. Thomas, nie odpowiada natomiast ściśle żadnemu z typów wyróżnionych przez A. Kokowskiego. Ze względu na bardzo wyraźnie wyodrębnione, prawie prostokątne ramiona jest to forma najbardziej zbliżona do typu „Skipcze” z tej klasyfikacji (G7). Posiada jednak większą ilość nitów, nieco odmiennie uformowaną część zasadniczą uchwytu, a ramiona są wyraźnie dłuższe. Na tym etapie analizy sklasyfikowano więc ten egzemplarz „roboczo” jako wariant typu „Skipcze”, z przekonaniem, że porównanie tej formy z grzebieniami znanymi z obszaru kultury czerniachowskiej i Sîntana de Mureş pozwoli na precyzyjną definicję tego wzoru.

Drugi z wymienionych grzebień – z grobu 473 z Masłomęcza – również trudno przypisać do którejś z grup typologicznych A. Kokowskiego. Jest to egzemplarz o prostych ramionach uchwytu jak w egzemplarzach trójkątnych, ale z trapezowato (?) zakończonym wierzchołkiem. Z dużą dozą ostrożności można by określić go jako wariant typu G2 (?), chociaż sądząc po grzebieniach ze wschodniego obszaru

kultur kręgu gockiego będzie możliwe wyróżnienie odrębnego typu. Krok ku temu poczynił już O.-L. Şovan, wyodrębniając dla cmentarzyska w Mihălăşeni podobne egzemplarze jako swój typ 2 (O.-L. Şovan 1999, s. 14).

Podsumowując tegoroczne badania na stanowisku 15 w Masłomęczu, należy zaznaczyć, iż nadal trwa rozpoznawanie NE strefy przylegającej do cmentarzyska, gdzie najprawdopodobniej funkcjonowało w starożytności oczko wodne. Świadczą o tym nawarstwienia uchwycone na powierzchni i w profilu wykopu, gdzie widać ślady działalności wody. Należy się spodziewać, że mogło ono odgrywać istotną rolę w obrzędach odbywanych na cmentarzysku, czego znakiem przykładem jest analogiczna sytuacja zastana w Odwach (T. Grabarczyk 1996). Mogą świadczyć o tym również przedmioty i fragmenty naczyń znalezione na jego brzegu.

Pusta przestrzeń pozbawiona obiektów grobowych w północnej i wschodniej części badanego obszaru, zdaje się świadczyć o krańcu cmentarzyska i zasadniczo potwierdza jego romboidalny kształt. Nadal niejasny jest południowo-wschodni zasięg stanowiska, gdzie odkryto pojedyncze obiekty wychodzące poza przewidywaną linię graniczną. Stąd potrzeba kontynuacji badań w tym rejonie, jak również poszukiwanie nierozpoznanego jeszcze południowego krańca cmentarzyska.

Niepokój budzi płytki poziom grobów we wschodniej partii stanowiska, wskazuje to bowiem na możliwość zniszczenia obiektów. Przykładem są częściowo wyorane groby nr 511 (sezon 1999), 512, 517. W sposób jednoznaczny potwierdza to celowość prowadzonych badań i ich ratowniczy charakter.

Sponsorami wykopalisk sezonu 2000, w części finansowanych z funduszu ćwiczeń terenowych dla studentów archeologii UMCS byli: Urząd Gminy Hrubieszów w Hrubieszowie, Starostwo Hrubieszowskie, Fundacja Kultury i Przyjaźni Polsko-Francuskiej im Stefana i Krystyny Du Château w Hrubieszowie, Zakład Antropologii Uniwersytetu Wrocławskiego, Illerup Projekt z Danii, Kancelaria Notarialna Mecenasza Jacka Łacińskiego z Hrubieszowa oraz Dyrektor Gospodarstwa Rolnego Mieniany, Pan Władysław Brzozowski. Pomoc organizacyjną jak zwykle ofiarowali: Towarzystwo Regionalne Hrubieszowskie i Komenda Powiatowa Straży Pożarnej w Hrubieszowie oraz mieszkańcy wsi Masłomęcz i Mieniany.

LITERATURA

- B e m m a n n J.
2000 Zur Frage der Kontinuität von der jüngeren römischen Kaiserzeit zur Völkerwanderungszeit in Mitteldeutschland, [w:] M. Mączyńska, T. Grabarczyk (red.) Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa, Łódź, s. 76-103.
- C z a r n i c k a K.
1989 Ein Ring aus Roggendorf in Niederösterreich und seine kaiserzeitlichen Parallelen im Barbaricum, „Fundberichte aus Österreich”, t. 27: 1988, s. 11-17.
- G ł a d y s z M., K o k o w s k i A.
2000 Dwudziesty sezon wykopaliskowy na cmentarzysku grupy masłomęckiej w Masłomęczu, pow.

- Hrubieszów. Stanowisko 15, APŚ, t. 5, s. 105-110.
- Grabarczyk T.
1996 Der Opferplatz auf dem Gräberfeld in Odry, Studia Gothica, t. 1, s. 123-127.
- Kokowski A.
1993 Gródek nad Bugiem cmentarzysko grupy masłomęckiej, t. 2, Lublin.
1995a *Grupa masłomęcka. Z badań nad przemianami kultury Gotów w młodszym okresie rzymskim*, Lublin.
1995b Piętnasty sezon badań wykopaliskowych cmentarzyska na stanowisku 15 w Masłomęczu, gm. Hrubieszów, woj. zamojskie, [w:] Sprawozdania z badań terenowych KA UMCS w 1994 roku, Lublin, s. 16-19.
1995c *Schätze der Ostgoten*, Stuttgart.
1998a Osiemnasty sezon badań na cmentarzysku ludności grupy masłomęckiej w Masłomęczu, stan. 15, woj. zamojskie, APŚ, t. III, s. 125-129.
1998b Archeologia dramatu – dramat archeologii, Archeologia Żywa, Nr 7, s. 12-16.
1999a Dziewiętnasty sezon wykopaliskowy na cmentarzysku grupy masłomęckiej na stanowisku nr 15 w Masłomęczu, pow. Hrubieszów, woj. zamojskie, APŚ, t. IV, s. 130-134.
1999b *Archeologia Gotów. Goci w Kotlinie Hrubieszowskiej*, Lublin.
1999c Die Masłomęcz-Gruppe. Ihre Chronologie und Beziehungen innerhalb des gotischen Kulturkreises – ein Beispiel für den kulturellen Wandel der Goten im Verlauf ihrer Wanderungen, Bericht der Römisch-Germanischen Kommission 78: 1997, s. 641-833.
2001 Tongefäße im Masłomęcz-Stil, [w:] M. Meyer (red.) „... trans Albin fluvium ..” Forschungen zur vorrömischen kaiserzeitlichen und frühmittelalterlichen Archäologie. Festschrift Achim Leube zum 60-tem Geburtstag, „Studia honoraria”, t. 10, Berlin, s. 321-326.
- Madyda-Legutko R.
1986 *Die Gürtelschnallen der Römischen Kaiserzeit und der früher Völkerwanderungszeit im mittelleuropäischen Barbaricum*, BAR International Series 360.
- Maćczyńska M.
1993 Niektóre niepublikowane plany późnorzymskich grobów szkieletowych z Żernik Wielkich, woj. Wrocław, [w:] F. Rożnowski (red.) *Miscelanea archaeologica Thaddaeo Malinowski dedicata*, Słupsk-Poznań, s. 263-270.
- Niezabitowska B.
2001 Masłomęcz – opowieść o szklanych pucharkach i ...mamucie, Archeologia Żywa, Nr 15: 2000, s. 15-17.
- Nikitina G. F.
1985 *Sistematika pogrebal'nogo obrjada plemen černjachovskoj kul'tury*, Moskva.
- Schön M. D.
1999 Gräber und Siedlungen bei Ottendorf-Westerwörden, Landkreis Cuxhaven, Probleme der Küstenforschung im Südlichen Nordseegebiet, Bd. 26, s. 123-208.
- Șovan O. - L.
1999 La chronologie de la nécropole de Mihălășeni, Roumanie, [w:] G. Fuchs-Gomolka (red.) *Die Sintana de Mureș-Černjachov-Kultur. Akten des Internationalen Kolloquiums in Caputh vom 20. bis 24. Oktober 1995. Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte*, t. 2, Bonn, s. 11-22.
- Symonovič E. A., Kravčenko N. M.
1983 Pogrebal'nye obrjady plemen černjachovskoj kul'tury, [w:] Archeologija SSSR, svod archeologičeskich istočnikov, D1-22, Moskva.
- Thomas S.
1960 Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit, „Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege”, t. 8, s. 54-215.
- Wołagiewicz R.
1993 *Ceramika kultury wielbarskiej między Bałtykiem a Morzem Czarnym*, Szczecin.
- Zotz L.
1935 *Die spätgermanische Kultur Schlesiens im Gräberfeld von Gross-Sürding*, Leipzig.

MONIKA GŁADYSZ, MARCIN JUŚCIŃSKI, ANDRZEJ KOKOWSKI, BARBARA NIEZABITOWSKA

THE TWENTY FIRST SEASON OF EXCAVATIONS AT SITE 15 IN MASŁOMĘCZ, HRUBIESZÓW DISTRICT

In the process of continuing investigation in Masłomęcz in 2000 an area of about 281,25 sq. metres was examined. The exploration was carried out at 20 features. In the case of three of them it was a continuation of previous season's study (graves 308, 440 and 512). Thirteen new graves were discovered, which makes a total of 529 graves at this cemetery.

The graves under investigation were relatively shallow (about 1,0-0,3 m). Three of the burials were cremation graves. The remaining ones were inhumation graves, though in twelve such graves the skeletons were incomplete. Additionally, five burials

of children were discovered. Only three graves contained no furniture.

A few graves formed stratigraphic sequences (graves 511 and 512 as well as 523 and 440). In two features the individuals were laid on their bellies (graves 513 and 523), which is a third such instance at this cemetery. In the report such burials were compared with analogies from the Niemberg group in south-eastern Germany, on the left side of the estuary of the river Elbe, as well as from the cemetery in Żerniki Wielkie at the territory of the Przeworsk culture, and from the Chernyakhov culture.

Most of the studied graves contained rather modest inventories, but on occasions, also richer assemblages were found, including elements made of silver (feature 440 contained two clay jugs, a shallow bowl, two metal and bronze hook-like pins, beads, a spindle whorl, a fibula, a comb and a Roman denarius).

Grave 519, despite being fairly shallow (about 77 cm), contained a long coffin (3,60 x 0,45 m). Coffins of this type have so far been recorded only in fairly big graves and at the depth up to 3,0 m.

The report offers a detailed discussion of grave 527 together with its inventory, which has been fully illustrated. The chronology of the assemblage - due to the presence of a strongly profiled wheel-made vessel; a bowl of Masłomęcz style and an umbrella-shaped pendant - should be determined within the younger horizon of phase C₂ of the Roman period. Crucial for the purpose of determining the chronology of the cemetery are graves 308 and 524 which, due to the presence of, among other things, a buckle with a thickened frame and an iron tongue (type ML - H.25), and a fibula which is a late Roman variant of group VI/2 Almgren, can be dated to phases C₃/D₁-D₁.

A table represents all ornamented combs from the Masłomęcz group. Out of the 216 known items only 33 have traces of ornamentation.

Summing up this season's investigation one should emphasise that we continue to determine the north-eastern area adjoining the cemetery, where, most probably, there had been a water source. It may be expected that it may have played an important role in the burial rites conducted at the cemetery, which is supported by an analogical example known from Odry. This may also be testified to by the occurrence of items and fragments of vessels found at the bank of this water source.

An empty space devoid of any burial features in the northern and eastern part of the studied area seems to point to a border of the cemetery and supports its rhomboidal shape. Still unclear is the south-eastern perimeter of the site, where isolated features, which go beyond the expected boundary, have been discovered. Hence, there is a need for a continuation of excavations in this area. There is also a need to determine the as yet unexplored southern border of the cemetery.